

از تسبیح سنگ ریزه تا تسبیح اولیاء

سیر منطقی و خلاصه جلسه بیست و پنجم

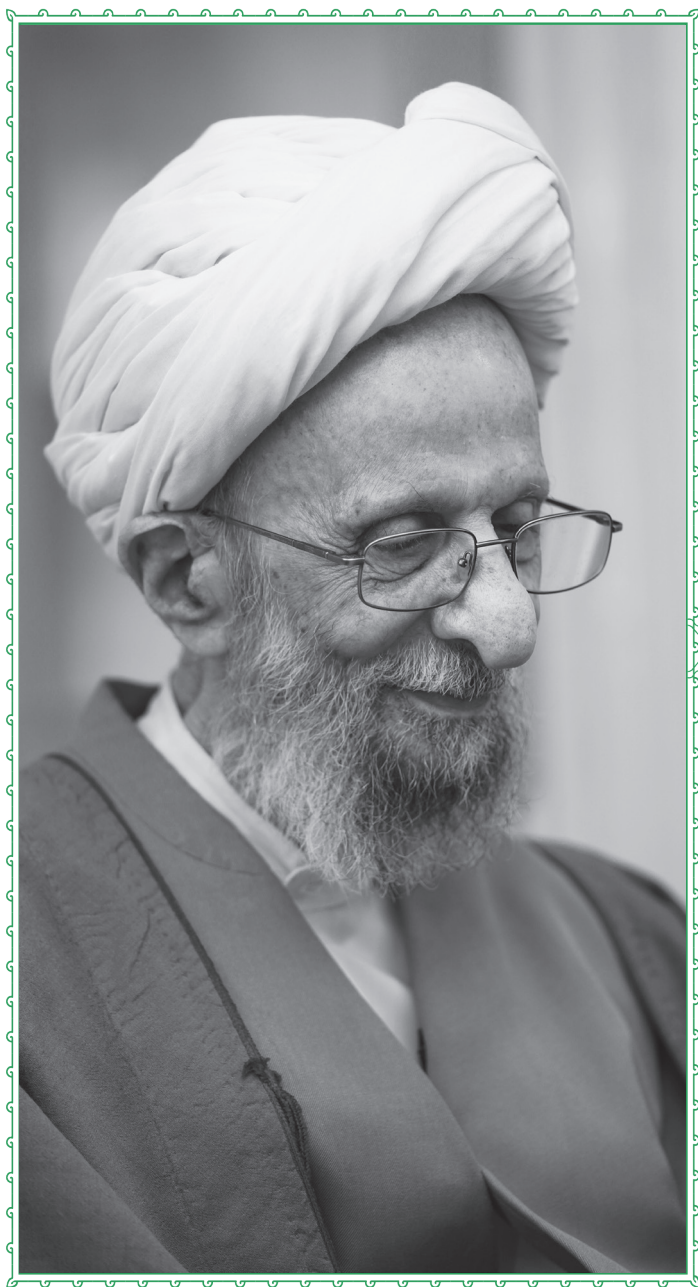
«به سوی بهار»؛ نگاهی دوباره به سلسله

جلسات شرح دعای ۴۴ صحیفه سجادیه

توسط مرحوم علامه مصباح یزدی رحمۃ اللہ علیہ

کاری از رسانه @MESBAHYAZDI-IR

بسم الله الرحمن الرحيم

• سیر منطقی مباحث

عبادت و طاعت دو مفهوم مرتبط اما متفاوت اند؛ عبادت، پرستشی آگاهانه و همراه با نیت قربت است، در حالی که طاعت گستره‌ی وسیع‌تری دارد و شامل هر عملی که مخالف فرمان الهی نباشد و یا مطابق فرمان خدا باشد و لو بدون قصد قربت هم می‌شود. در ادامه دعای ۴۴ صحیفه سجاده خواسته شده است که این ماه را سرشار از عبادت و طاعت قرار دهد.

ریشه‌ی اعمال انسان می‌تواند سطحی و گذرا یا عمیق و پایدار باشد و شب به دلیل تمرکز انسان بر عبادت دارای ریشه عمیق‌تری است؛ فلذا تاثیر ماندگارتری بر روح انسان خواهد داشت.

در ادامه دعا بر تضرع و ذلت در آستان الهی تاکید میکند که نمونه‌های این تضرع در ادیان سابق نیز وجود دارد از جمله سجده‌های خاص حضرت موسی که ناشی از درک عمیق احساس بندگی و تضرع انسان در برابر خدا می‌باشد. در مقابل این دیدگاه، برخی روشنفکران با تأثیرپذیری از تفکر اومانیستی غرب، بر این باورند که اسلام نباید از انسان بخواهد حتی در برابر خدا احساس ذلت کند و انسان باید خود را طلبکار خدا بداند. همه این‌ها بستگی دارد به اینکه ما خدا را چه اندازه به عنوان خدا و خود را تا چه اندازه به بندگی بشناسیم.

• متن دعا

اللَّهُمَّ اشْحَنْهُ بِعِبَادَتِنَا يَا كَ، وَزَيْنُ أَوْقَاتِهِ بِطَاعَتِنَا لَكَ، وَأَعِنَّا فِي نَهَارِهِ عَلَى صِيَامِهِ، وَفِي لَيْلِهِ عَلَى الصَّلَةِ وَالتَّصَوُّعِ إِلَيْكَ، وَالْخُشُوعِ لَكَ، وَالذِّلَّةِ بَيْنَ يَدَيْكَ حَتَّى لَا يَشْهَدَ نَهَارُهُ عَلَيْنَا بِغَفْلَةٍ، وَلَا لَيْلُهُ بِتَفْرِيطٍ؛ خدایا، این ماه را مشحون از عبادت ما قرار بده و اوقاتمان را با طاعت ما زینت ببخش. در روزش، ما را بر روزه کمک کن و در شب بر نماز و زاری و خشوع و اظهار ذلت در پیشگاه تو، تا روز این ماه علیه ما به غفلت و شب آن به تقصیر، شهادت ندهد.

• خلاصه مباحث

۱. مقدمه

در بخش اول از این فراز می‌فرماید؛ خدایا این ماه را سرشار از عبادت قرار بده، و با اطاعت و بندگی ما زینت ببخش. آیا به کار بردن واژه‌های «عبادت»؛ و «طاعت»، در این فراز دعا تفنن در عبارت است، یا بین این دو تفاوتی وجود دارد؟ برای فهم این موضوع نیاز به مفهوم شناسی عبادت و طاعت وجود دارد.

۱. مفهوم شناسی عبادت

«عبادت» به معنای پرستش و بندگی است که انسان از طریق اعمالی چون نماز، رکوع، سجده اظهار بندگی می‌کند. معمولاً یک نوع گرایش فطری در انسان‌ها در این عبادات به آن وجود دارد.

در بسیاری از فرهنگ‌ها، خم کردن سر یا انجام اعمالی مانند رکوع و سجده، نشانه‌ای از احترام و بندگی است. در اسلام نیز نماز نمونه‌ای از این عبادات است. همچنین، هر کار نیکویی مثل نیکی به والدین که برای اطاعت و تقرب به خدا انجام شود، عبادت به شمار می‌آید.

۲. مفهوم شناسی طاعت

اطاعت دارای مفهوم وسیع‌تری می‌باشد همین که رفتار انسان موافق امر خدا باشد و مخالف امر و نهی او نباشد، اطاعت به شمار می‌آید. انجام همه واجبات توصلی اطاعت است، حتی اگر قصد تقرب نیز در آن نباشد.

۲. ماه رمضان، ظرف عبادت خداوند

در این دعا از خداوند خواسته می‌شود که این ماه را به ظرفی برای عبادت تبدیل کند و اوقات آن را با طاعت و بندگی زینت بخشد. این طاعت می‌تواند به معنای عبادت خاص یا به معنای اطاعت از دستور خدا باشد. عبادت انسان از دیگر موجودات متفاوت است؛ چرا که انسان با انتخاب خود، اطاعت از خدا را انجام می‌دهد. در حالی که تمام موجودات عالم به طور طبیعی تسبیح خدا می‌گویند.^۱

۱. بوستان عبادت

انسان گل سرسبد آفرینش است و کمال او در خداپرستی است. اگر انسان بندگی خود را درک کند، همانند درختی است که شکوفه‌ها و میوه‌های مفید به بار می‌آورد. عبادت

خدا گل‌های هستی هستند که ماه رمضان را زیبا می‌سازند اما اگر انسان‌ها عبادت نکنند، درختی است بدون میوه و گل. بنابراین، باید در این ماه با عبادت و اطاعت خود، رمضان را به بوستانی پر از شکوفه و عبادت تبدیل کنیم.

۳. شب‌های رمضان؛ زمانی برای رسیدن

در فراز بعدی دعا آمده است که خدایا در روزهای این ماه، ما را یاری فرما تا روزه بگیریم؛ و در شب‌های آن به ما عنایت نما تا نماز را به پا داشته و در مقابل تو، خشوع داشته باشیم و در پیشگاه تو تضرع و زاری و اظهار ذلت کنیم.

۱. عمق عبادت در شب و روز

تفاوت درخواست‌ها برای روز و شب به قرآن باز می‌گردد. در سوره مزمل^۲ بیان شده است که شب و روز تفاوت دارند. روز، زمانی است که انسان تلاش و تکاپوی زیادی دارد و در آن نمی‌تواند عبادت را با تمرکز کامل انجام دهد اما در شب، انسان از خستگی روز به خواب پناه می‌برد، اما برای عبادت باید از بستر برخیزد.

این عبادت برخاسته از عمق دل و انگیزه‌های قوی است و تحت تأثیر عوامل سطحی قرار نمی‌گیرد. قرآن از سحرخیزی مؤمنان با تعبیر «تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ»^۳ یاد کرده و آن‌ها را ستایش می‌کند. در روز، عواملی ممکن است موجب بی‌توجهی به عبادت و عدم تمرکز شوند، اما شب‌ها با آرامش

۲. مزمل / ۱-۴.

۳. سجده / ۱۶. پهلوهانشان از بسترها در دل شب دور می‌شود (و بپا می‌خیزند و رو به درگاه خدا می‌آورند)

و سکوت، عبادت با عمق و تمرکز بیشتری صورت می‌گیرد.

۲. تاثیر عمیق‌تر عبادت شب در روح انسان

رفتارهای انسان از مبادی نفسانی و روانی سرچشمه می‌گیرد که گاهی سطحی و متحرک است و تأثیرات آن موقتی و محدود است. اما برخی از اعمال از ریشه‌های عمیق روح انسان برمی‌خیزد و تأثیرات آن پایدارتر است؛ هرچه اعمال انسان از ریشه‌ها و لایه‌های عمیق‌تر روح برخیزد، تأثیر آن نیز در روح، عمیق‌تر و پایدارتر است.

گفتاری که در شب از انسان نسبت به خدای متعال صادر شود با گفتار روز فرق می‌کند. سخنان انسان با خدا در روز خیلی سنجیده نیست و عمق ندارد. اما در شب، و تاریکی کسی نیست که انسان بخواهد، برای او ریاکاری بکند. در هنگام شب انسان پیش خدا شوخی و تعارف نمی‌کند، خود اوست و خدا. آنجا وقتی سخن می‌گوید خیلی حساب شده‌تر است.^۴

۴. ذلت در برابر خدا

در ادامه دعا حضرت در خواست ذلت در هنگام عبادت خدا را دارند اما چرا باید در برابر خدا ذلت داشت؟ این اذعان به ذلت در برابر خدا در بسیاری از ادیان الهی تأکید شده است، مانند حضرت موسی علیه السلام که در سجده شکر صورت خود را روی خاک می‌گذاشت، که نمادی از معرفت به ناچیزی خود و ابراز عبودیت کامل در مقابل خداوند.

۴ إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْئًا وَأَقْوَمُ قِيلاً / مزمل / ۶.

علت این اظهار خشوع و ذلت این است که ارتباط انسان با خدا زمانی تقویت می‌شود که انسان خود را در مقابل خدا چیز قابل ذکری نداند؛ یعنی هیچ چیز برای خود قائل نباشد. اشک ناشی از احساس ذلت که بهترین نمود عبادت است.

۳. انسان متکبر غربی یا انسان خاضع مؤمن

برخی اسلام‌شناسان و روشنفکران مدعی‌اند که اسلام نمی‌خواهد انسان حتی در برابر خدا احساس ذلت کند، در حالی که این تفکر اومانیستی برخاسته از غرب است. این دیدگاه تا جایی پیش می‌رود که انسان را طلبکار خدا می‌داند. اما در مقابل، بینش اسلامی بر بندگی و اظهار نهایت ذلت در پیشگاه الهی تأکید دارد، چنان‌که در دعای ماه رمضان آرزوی مؤمن، فروتنی و تضرع در خلوت شب است. تفاوت این دو نگرش به میزان شناخت انسان از خدا و بندگی بازمی‌گردد.

۱۳۸۷/۰۷/۰۶

متن و صوت کامل جلسه را از [اینجا](#) ببینید.

@mesbahyazdi_ir | mesbahyazdi.ir